

**Mateusz Grajek, Karolina Sobczyk,
Kamila Mazgaj-Krzak, Małgorzata
Olejniczak-Nowakowska**

**Cyberprzemoc wśród małoletnich
internautów: świadomość,
występowanie i zapobieganie**

Nauczyciel i Szkoła 1 (53), 201-211

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Mateusz GRAJEK, Karolina SOBCZYK,
Kamila MAZGAJ-KRZAK,
Małgorzata OLEJNICZAK-NOWAKOWSKA

Zakład Zdrowia Publicznego, Wydział Zdrowia Publicznego
Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach

Cyberprzemoc wśród małoletnich internautów: świadomość, występowanie i zapobieganie

Słowa kluczowe

Cyberprzemoc, Internet, młodzież, świadomość.

Streszczenie

Cyberprzemoc wśród małoletnich internautów: świadomość, występowanie i zapobieganie

Wprowadzenie

Cyberprzemoc (inaczej agresja elektroniczna) to aktualnie powszechne zjawisko wśród młodych grup wiekowych. Agresja elektroniczna polega na prześladowaniu i znęcaniu się na drugiej osobie przy pomocy współczesnych mediów informacyjnych (np. komunikatorów internetowych, portali społecznościowych).

Cel pracy

Wobec powyższego celem pracy była ocena występowania cyberprzemocy oraz poziomu świadomości na temat tego zjawiska wśród nastoletnich użytkowników Internetu. Istotą badania była analiza występowania aktów agresji elektronicznej i stwierdzenie czy osoby, które miały z nią kontakt potrafią, prawidłowo jej przeciwdziałać.

Material i metody

W ramach realizacji założeń projektu badawczego, przeprowadzono anonimowe badanie kwestionariuszowe (okres: 02.01.12 r.-29.02.12 r.). W badaniu posłużono się autorskim kwestionariuszem typu on-line (udostępnionym za pomocą sieci Internet). Badaniem objętych zostało 150 osób w wieku od 10 do 16 r.ż., korzystających z sieci internetowej. Dane pozyskane z ankiet poddano analizie statystycznej w programie Statistica 10, wykorzystując test chi-kwadrat dla cech jakościowych.

Wyniki

Badanie wykazało, że motorem agresji elektronicznej są częściej dzieci płci męskiej, a ofiarą tego typu przemocy padają częściej małe dziewczęta w wieku od 10 do 12 lat. Ponadto 25% respondentów potwierdziło niewiedzę, gdzie szukać pomocy w przypadku doświadczenia cyberprzemocy. Wśród ankietowanych 80% nie wie o istnieniu portali pomocowych i fundacji, takich jak np. „Dzieci w sieci”; „Fundacja dzieci niczyje”.

Wnioski

Głównym wnioskiem wynikającym z badania jest fakt, że respondenci nie posiadają wystarczającej wiedzy na temat podjętego zagadnienia. Wpływ na taki stan

rzeczy może mieć przekonanie sprawców o anonimowości i bezkarności, co idzie w parze z bezsilnością ofiar, które często nie wiedzą, gdzie szukać pomocy. Należy zatem skierować działania edukacyjne do młodzieży, by skutecznie zapobiegać problemowi cyberprzemocy.

Key words

Cyberbullying, Internet, young people, awareness.

Summary

Cyberbullying among teenage internet users: knowledge, occurrence and prevention

Introduction

Cyberbullying (or electronic aggression) is a common phenomenon among young people. Electronic aggression constitutes the harassment and bullying of another person within modern information media (such as instant messaging, social networking, etc.).

Aim of the study

Therefore, the aim of this study was to assess the prevalence of cyberbullying and the level of awareness of this phenomenon among teenage Internet users. The essence of the study was to determine whether the people encountering this electronic aggression are able to properly counteract it.

Material and methods

The fulfillment of the project was conducted using an anonymous survey questionnaire (between 02 Jan. 12 and 29 Feb. 12). The study used an original online questionnaire (published in the Internet). The study group consisted of 150 people from the ages of 10 to 16 years who use the Internet frequently. The data obtained from the questionnaires were analyzed with the program Statistica 10, using the chi-square test for qualitative characteristics.

Results

The study showed that boys are more often the driving force of electronic aggression, and girls aged 10-12 years more often become the victims of such violence. In addition, 25% of respondents would not know where to look for help if there were any indications of cyberbullying being directed towards them. In addition, 80% did not know about networking support and foundations such as 'Dzieci w sieci' [Children on the Internet]; 'Fundacja dzieci niczyje' [Nobody's Children Foundation] etc.

Conclusions

The main conclusion of the study is that the respondents do not have sufficient knowledge about the issues of this research. The reason for such a situation could lie in the conviction the perpetrators have about their anonymity and impunity. What is more, very often the victims are powerless and do not know where to look for help. It is therefore necessary to direct educational actions to young people to effectively counter the problem of cyberbullying.

Wprowadzenie

Internet, najpowszechniejsze medium informacyjne, pomoc w pracy i życiu codziennym, dla niektórych encyklopedia i nieograniczona łączność ze światem. Mimo niezaprzeczalnych zalet ten rodzaj nośnika informacji nie jest pozbawiony wad. Ostatnio coraz częstsze są doniesienia o nękanii, obrażaniu czy zastraszaniu w sieci, czyli o cyberprzemocy.

Cyberprzemoc (z ang. *cyberbullying*) to rodzaj agresji, której nośnikiem są wszelkie nowoczesne zdobycze technologii komunikacyjnej i informacyjnej (np. komunikatory internetowe, portale społecznościowe czy telefonia komórkowa), dlatego też bywa nazywana agresją elektroniczną¹. Napastnicy prześladują swoje ofiary za pomocą różnych form cyberprzemocy, takich jak nękanie, straszenie, szantażowanie, publikowanie i wysyłanie ośmieszających informacji, zdjęć, filmów oraz podszywanie się pod inne osoby wbrew ich woli. Do bardziej drastycznych form ataku należą: sporządzanie witryn internetowych (tzw. *anty-stron*), wpisów na forach dyskusyjnych czy dręczenie przez różnego typu komunikatory sieciowe².

W przypadku cyberbullyingu celem agresora jest zazwyczaj dobra zabawa i/lub stworzenie ofierze złej opinii w otoczeniu. W większości przypadków zamierzenia sprawcy są z pozoru błahe, jednak psychika młodego człowieka w tym wypadku ofiary jest bardzo krucha. Takie sytuacje doprowadzają bardzo często do utraty pewności siebie, izolacji od rówieśników, depresji, a czasem nawet do myśli suicydalnych. Prześladowanie przez Internet jest szczególnie groźne, dlatego że kompromitujące materiały są dostępne w krótkim czasie dla wielu osób jednocześnie i pozostają w sieci na zawsze w formie kopii na wielu komputerach. Popularność tej formy agresji wynika przede wszystkim z faktu, iż prześladowca często czuje się anonimowy i bezkarny – łatwiej obrażać kogoś ukrywając się pod internetowym Nickiem, niż stanąć z nim twarzą w twarz³.

Cel pracy

Wobec powyższego problematyką pracy była analiza występowania agresji elektronicznej wraz ze zjawiskami jej towarzyszącymi wśród nastoletnich użytkowników Internetu. Istota badania zakładała ocenę świadomości młodzieży na temat radzenia sobie z cyberprzemocą.

¹ K. Budnicka, A. Jędrzejewska, *Cyberprzemoc jako zagrożenie*, [w:] E. Czarnecki, S. Kowalski, A. Schulz (red.), *Internet – szanse i zagrożenia*, Materiały I Międzynarodowej Studenckiej Konferencji Naukowej, Płock 2011.

² Ł. Wojtasik, *Cyberprzemoc – charakterystyka zjawiska, skala problemu, działania profilaktyczne*. Materiał ze strony - www.dzieckowsieci.pl [dostęp: 20.04.12].

³ J. Pyżalski, *Polscy nauczyciele i uczniowie a agresja elektroniczna – zarys teoretyczny i najnowsze wyniki badań*, [w:] *Człowiek i uzależnienia*, D. Sarzała (red.), M. Jędrzejko. Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa, 2010.

Na podstawie celu badania sformułowano następujące szczegółowe założenia do realizacji badania kwestionariuszowego:

1. Grupa badana składa się ze stałych użytkowników sieci Internet.
2. Cyberprzemoc jest problemem dotyczącym częściej uczniów młodszych klas i dziewcząt, a sprawcami tego typu agresji jest młodzież starsza i częściej chłopcy.
3. Uczestnicy badania nie wiedzą jak reagować i szukać pomocy, by przeciwdziałać problemowi agresji elektronicznej.

Material i metody

Opisywane badanie przeprowadzone zostało w okresie styczeń-luty 2012 r. za pomocą kwestionariusza dostępnego on-line. Anonimowym badaniem kwestionariuszowym objętych zostało 150 osób w wieku od 10 do 16 r.ż. Wszyscy ankietowani deklaruwali, że są użytkownikami Internetu. Respondenci zostali dobrani metodą niezależnego losowania. Dane, które udało się pozyskać za pomocą kwestionariusza ankiety poddano analizie statystycznej wykorzystując test χ^2 (do małych podgrup zastosowano poprawkę Yates'a i Fisher'a) z 99,95% poziomem istotności ($p=0,05$), wykorzystano również współczynnik zależności ϕ (Phi) dla tablic dwudzielczych.

Badanie objęło grupę 150 respondentów korzystających z Internetu. Struktura płci w badanej grupie kształtowała się wg schematu: 45,5% dziewcząt i 54,5% chłopców. Wszyscy ankietowani reprezentowali grupę wiekową 10-16 lat. Dokładny udział poszczególnych grup wiekowych z podziałem na poziom edukacji skategoryzowano poniżej:

- 10-12 r.ż. – 4-6 klasa szkoły podstawowej – 34,0%;
- 13-16 r.ż. – 1-3 klasa szkoły gimnazjalnej – 66,0%.

Wyniki

W ramach badania respondentów zapytano jak często i w jakim celu korzystają z sieci internetowej. Badanie dowiodło, że 56,8% osób korzysta z Internetu do 4 godzin dziennie. Pozostały odsetek (43,2%) spędza przed komputerem więcej niż 5 godzin, surfując w Internecie. Warto zaznaczyć, że w przypadku 95,4% osób nikt nie kontroluje czasu, jaki spędzają przed komputerem. Jedynie 2,3% respondentów deklaruje, że czas spędzony w sieci internetowej kontrolują rodzice oraz kolejne 2,3% ankietowanych przyznaje, że stara się ten czas ograniczyć. Udowodniono również, że 22,8% badanych wytrzymałoby bez dostępu Internetu kilka godzin, natomiast 77,8% respondentów deklaruje, że mogłoby to być nawet kilka dni przebywania poza siecią internetową.

Poszczególne czynności i powody korzystania z Internetu, uwzględniając udział procentowy odpowiedzi respondentów, zostały uszeregowane w poniższym spisie:

- korzystanie z portali społecznościowych 29,5%,
- przeglądanie witryn internetowych 25,0%,
- używanie komunikatora internetowego 20,5%,
- sprawdzanie poczty e-mail 9,1%,
- granie w gry sieciowe (multiplayer) 6,8%,
- prowadzenie własnej strony lub bloga 4,5%,
- oglądanie seriali dostępnych w sieci 2,3%,
- komunikowanie się z innymi na czacie 2,3%,
- udzielanie się na forach dyskusyjnych -

Użytkownicy Internetu najczęściej poszukują treści rozrywkowych (filmów, zdjęć, gier, muzyki, stron humorystycznych) – 52,3%. W drugiej kolejności znajdują się osoby poszukujące w sieci treści związanych z indywidualnymi zainteresowaniami (27,3%). Pozostałe 20,4% osób poszukuje informacji o tematyce edukacyjnej, informacyjnej bądź też erotycznej/pornograficznej. Nikt z ankietowanych nie zadeklarował poszukiwania w Internecie danych związanych z przejawami przemocy.

Respondenci zapytani o to, czy kiedykolwiek rozmawiali z kimś na temat cyberprzemocy w 62,8% przypadków oświadczyli, że nigdy z nikim nie rozmawiali o problemie agresji w sieci internetowej. 15,9% osób rozmawiało z nauczycielem, 11,4% z rodzicami, natomiast pozostali badani (4,6%) rozmawiali z ofiarami cyberprzemocy o ich doświadczeniach.

Badanie wykazało, że 90,0% badanych zetknęło się kiedykolwiek z przejawami agresji w Internecie. Najczęstszym rodzajem cyberprzemocy spotykanym przez badanych są obraźliwe wpisy na dostępnych w Internecie forach dyskusyjnych, czatach itp. Rodzaje tego typu przejawów agresji uszeregowano w tabeli I.

Tabela 1

Przejawy cyberprzemocy obserwowane przez badanych

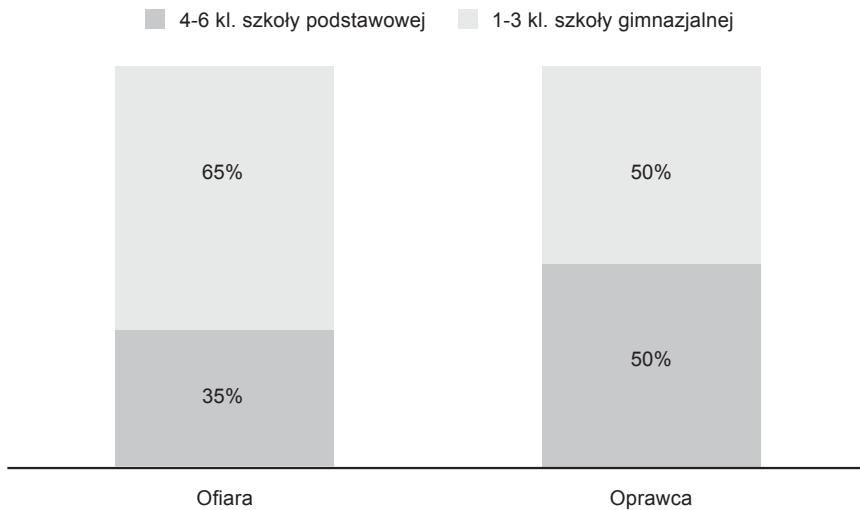
Przejaw agresji elektronicznej:	Udział procentowy:
Negatywne wpisy, komentarze na forach i/lub czatach	45,5%
Kompromitujące materiały (zdjęcia, filmy, nagrania dźwiękowe)	34,1%
Obrażliwa strona internetowa lub blog (anty-strona)	6,8%
Prześladowanie za pomocą narzędzi internetowych	13,6%

Źródło: Opracowanie własne.

Do okoliczności występowania agresji elektronicznej respondenci zaliczają:

- przekonanie sprawcy o anonimowości i bezkarności 59,1%,
- nuda, poszukiwanie łatwej rozrywki 20,5%,
- zwrócenie na siebie uwagi ofiary lub otoczenia 6,8%,
- obcowanie z wszechobecną przemocą 4,5%,
- brak kontroli ze stron osób dorosłych 9,1%.

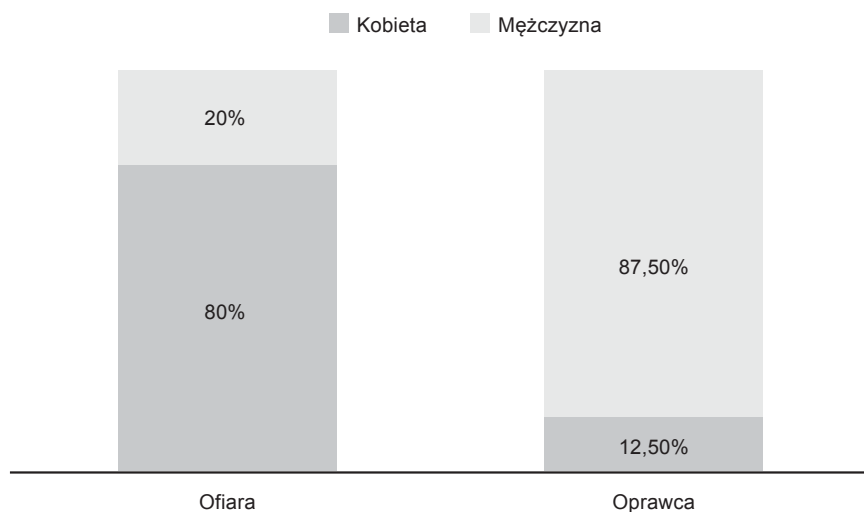
W dalszej części badania sprawdzono korelację pomiędzy przynależnością do danego poziomu edukacji (szkoła podstawowa, gimnazjum) a występowaniem cyberprzemocy w badanej populacji. Zastosowany test statystyczny wykazał istnienie zależności istotnej statycznie ($p < 0,05$). Poziom tejże zależności jest niski, a kierunek dodatni ($\phi = 0,3842$), co częściowo potwierdza wcześniejsze założenie. Ofiarą agresji elektronicznej częściej padają osoby młode (z klasy 4-6 podstawówki). Prowodyrami takich zachowań zaś jest zarówno młodszą, jak i starszą młodzież (rys. 1).

Rys. 1. Występowanie cyberprzemocy w badanej grupie (podział wg poziomu kształcenia respondentów)

Źródło: Opracowanie własne.

Ponadto dokonano również korelacji grupy badanej ze względu na płeć respondentów. W tym przypadku również wykazano zależność znamioną statystycznie ($p < 0,05$) na poziomie $\phi = 0,2934$ – częściej dziewczęta padają ofiarą agresji, której motorem są chłopcy. Otrzymany wynik potwierdza stawianą hipotezę (rys. 2).

Rys. 2. Występowanie cyberprzemocy w badanej grupie (podział wg płci respondentów)

Źródło: Opracowanie własne.

Badanie wykazało, że niespełna 45,0% osób w przypadku doświadczenia cyberprzemocy szukałoby pomocy u funkcjonariuszy policji, około 30,0% szukałoby ratunku u rodziny lub nauczycieli, a 25,0% osób nie wiedziałoby, gdzie szukać wsparcia.

Ponadto zgodnie z wynikami badania 80,0% osób nie wie o istnieniu portali pomocowych i informacyjnych skierowanych do ofiar agresji elektronicznej. Osoby świadome (20,0%) istnienia tego typu witryn wymieniają wśród nich strony internetowe następujących organizacji: Dziecko w sieci, Helpline.org.pl, Fundacja Dzieci Niczyje, Akademia Bezpiecznego Internetu. Należy także podkreślić, iż przeważający odsetek ankietowanych (75,0%) formułuje wnioski, że z cyberagresją, jak z każdą inną formą przemocy trzeba walczyć. Niepokojącym jest fakt, że aż 18,2% ignoruje przejawy agresji w Internecie. Pozostali respondenci (6,8%) nie mają zdania na temat zjawiska cyberprzemocy.

Dyskusja

Początki doniesień medialnych opisujących przypadki cyberprzemocy wśród rówieśników przypadają na rok 2000. Nagłośniony wówczas przypadek fotografii uczennicy w USA, graficznie zmodyfikowanej na zdjęcie pornograficzne, film z udziałem japońskiego ucznia rejestrującego go w krępującej sytuacji szkolnej, czy też głośny przypadek filmu z chłopcem z Kanady odgrywającym powszechnie wyśmianą w Internecie scenę walki z filmu „Gwiezdne

Wojny”. W Polsce problem zjawiska ujawniony został po samobójstwie gdańskiej gimnazjalistki, do którego przyczyniło się nagranie aktu krzywdzenia dziewczyny telefonem komórkowym oraz groźba umieszczenia filmu w Internecie. Mimo licznych doniesień na temat opisywanego zjawiska nie należy zapominać, iż jest to jedynie namiastka problemu, ponieważ wiele przypadków tego typu nigdy nie zostało i nigdy nie zostanie nagłośnionych⁴.

Przeprowadzone badanie dowiodło, że agresja elektroniczna jest powszechnym problemem. Znikoma ilość zależności istotnych statystycznie wskazuje na ostrożność podczas generalizacji wyników na ogół populacji osób nastoletnich. Ponadto użycie metody on-line celem zebrania wyników ma swoje plusy, jak i minusy. Do niezaprzeczalnych zalet należą m.in. łatwy dostęp do respondentów. Wadą jest natomiast zwiększona możliwość zakłóceń podczas zbierania danych. Mimo tego badanie wykazało, że większość ankietowanych była przynajmniej raz w życiu ofiarą agresji elektronicznej, a prawie połowa respondentów użyła kiedykolwiek cyberprzemocy w stosunku do osób trzecich. Warto zatem skonfrontować otrzymane informacje o badanej grupie z innymi ogólnodostępnymi wynikami badań.

Badania z Clemens University przeprowadzone na grupie dzieci w wieku 12-18 lat, na temat dręczenia wirtualnego i w rzeczywistości dowodzą, że: 22% dziewczynek i 11% chłopców miało kontakt z cyberagresją⁵. O skali problemu mówią również coroczne raporty Safer Internet. Ze 1408 zgłoszeń do helpline.org.pl 524 dotyczyło problemu cyberprzemocy, co uszeregowało ten problem na drugim miejscu. Dla porównania na pierwszym miejscu były pytania o zasady bezpieczeństwa w sieci (549 zgłoszeń), które również bardzo mocno wiążą się z opisywanym w pracy zjawiskiem⁶.

Badania przeprowadzone przez Fundację Dzieci Niczyje przedstawiają, że prawie 1/2 osób zastraszanych w sieci lub poprzez SMS-y odczuwała zdenerwowanie, wśród 20% respondentów sytuacja taka budziła strach, a wstyd odczuwało 11% badanych. W przypadku osób, których kompromitujące zdjęcia zostały umieszczone w sieci, najczęściej spotykano się ze zdenerwowaniem (66%), poczuciem wstydu (33%) oraz strachem (12%). Ponadto z badań wynika, że aż 54% nastoletnich internautów, których niechciane zdjęcia lub filmy pojawiły się w sieci nie dzieli z nikim informacji o tym zdarzeniu⁷. Badania Pyżalskiego na próbie 2143 uczniów gimnazjum klas trzecich wykazały,

⁴ K. Budnicka, A. Jędrzejewska, *Cyberprzemoc jako zagrożenie*. [w:] E. Czarnecki, S. Kowalski, A. Schulz (red.), *Internet – szanse i zagrożenia*, Materiały I Międzynarodowej Studenckiej Konferencji Naukowej, Płock, 2011.

⁵ M. Kowalski, P. Limber, *Electronic Bullying Among Middle School Students*. *Journal of Adolescent Health*, 2007, 41: 22-30.

⁶ *Raport* – www.saferinternet.pl [dostęp: 20.04.12].

⁷ Ł. Wojtasik, *Przemoc rówieśnicza a media elektroniczne*. Materiał ze strony - www.dzieckowsieci.pl [dostęp: 20.04.12].

że w ciągu ostatnich 12 miesięcy 19,6% gimnazjalistów było sprawcami cyberbullyingu, 6,6% jego ofiarami, a 5,9% pełniło obydwie role. Jednocześnie ok. 21% badanych nauczycieli deklaruje, iż musiało osobiście interweniować w związku z cyberprzemocą pomiędzy swoimi uczniami⁸.

Walrave i Heirman zwracają uwagę, że anonimowy akt agresji posiada większą zdolność wiktyimizacyjną (proces stawania się ofiarą; pokrzywdzenie). Ofiara takiego ataku nie wie: czy jest prześladowana przez pojedynczego sprawcę, czy przez grupę osób, czy prześladowcy są znajomymi lub osobami zupełnie obcymi. Dodatkowo autorzy zwracają uwagę na ważny aspekt ciągłości i powtarzalności ataku, ponieważ ofiara dostępna jest prawie bez przerwy i zdolna jest stale odbierać ich ataki, co odróżnia cyberprzemoc od tradycyjnych przejawów agresji. Walrave i Heirman porównują opisaną sytuację do kabiny pilota bombowca, gdzie pilotem jest sprawca, a bombardowanym ofiara⁹.

Profilaktyka każdego rodzaju agresji jest trudna, a agresji elektronicznej o tyle specyficzna, że nie widzimy jej zewnętrznych oznak. Dlatego w dalszej części pracy zaproponowano kilka łatwo dostępnych sposobów zapobiegania cyberprzemocy. W pierwszej kolejności nieocenione w walce ze wszelkimi przejawami wrogości i przemocy wydają się otwarte kampanie społeczne. Jedną z takich kampanii odnoszącą się tematycznie do agresji elektronicznej jest Wroclawska Kampania Przeciwdziałania Cyberprzemocy. Event zwraca uwagę na fakt, że konsekwencje tego specyficznego typu przemocy są poważne, zwłaszcza w przypadku młodych ludzi wkraczających w dorosłość. Naruszenie kształtującej się tożsamości człowieka poprzez poniżanie może odbić się na kontaktach międzyludzkich i zdrowiu psychicznym¹⁰. Warto również mieć na uwadze, że żadna ofiara agresji nie jest sama. W lutym 2007 roku w ramach kampanii „Dziecko w Sieci” powołany został projekt Helpline.org.pl. Pod adresem www.helpline.org.pl oraz pod bezpłatnym numerem telefonu 0-800-100-100 mogą uzyskać pomoc całe rodziny¹¹.

Wobec wyników przeprowadzonych badań i po skonfrontowaniu ich z wybranymi, ważniejszymi danymi można stwierdzić, że cyberprzemoc jest popularną formą agresji wśród badanej młodzieży. Ogromny zasięg problemu wskazuje na konieczność jego ciągłej analizy oraz poznawania jego przyczyn celem podejmowania właściwych działań profilaktycznych dla ochrony dzieci i młodzieży. Przyczyn agresywnych zachowań w sieci należy poszukiwać

⁸ Ł. Wojtasik, *Cyberprzemoc – charakterystyka zjawiska, skala problemu, działania profilaktyczne*, Materiał ze strony – www.dzieckowsieci.pl [dostęp: 20.04.12].

⁹ M. Walrave, W. Heirman, *Cyberbullying: Predicting Victimisation and Perpetration*. *Children & Society*, 2011, 25: 59-72.

¹⁰ *Wroclawska Kampania Przeciwdziałania Cyberprzemocy* – <http://www.kampaniaprzemoc.pl> [dostęp: 15.01.13].

¹¹ [Helpline.org.pl](http://www.helpline.org.pl) – www.helpline.org.pl [dostęp: 15.01.13].

w cechach internautów oraz w specyficie Internetu¹². Bardzo ważnym narzędziem zapobiegawczym w tym rodzaju przemocy jest tworzenie szkolnych systemów reagowania na przejawy cyberprzemocy, opierającego się w dużej mierze na rozmowie (wsparciu i poradzie) zarówno z ofiarą, jak i ze sprawcą¹³. Ponadto ważnym jest również prowadzenie zajęć z dziećmi i młodzieżą, które opierałyby się na kształtowaniu praktycznych umiejętności unikania i przeciwdziałania problemowi. Bardzo przydatnym instrumentem w tym zakresie mogą być wszelkiego rodzaju poradniki i wydawnictwa takich instytucji jak np. Fundacja Dzieci Niczyje, które wspierają szkoły w działaniach przeciwdziałających cyberprzemocy. Warto również zapoznawać się z prawnymi uwarunkowaniami agresji w sieci oraz działalnością funkcjonariuszy prawa w tej kwestii¹⁴.

Nie należy zapominać, że pozorna anonimowość sprawców i przeświadczenie bezkarności często idą w parze z bezradnością ofiary, która nie wie, gdzie udać się z problemem. W ten sposób nakręcana spirala cyberprzemocy, mimo że sankcjonowana prawnie, jeszcze długo pozostanie problemem marginalizowanym w społeczeństwie, ponieważ bardzo często nie zdajemy sobie sprawy jak poważne skutki psychologiczne i zdrowotne niesie za sobą tego rodzaju „zabawa”. Należy pamiętać, że przemoc wirtualna może dawać bardzo rzeczywiste skutki.

Wnioski

Na podstawie otrzymanych danych i przytoczonych wyników oraz donieśń literaturowych można skonstruować następujące wnioski odnoszące się do problematyki badania:

1. Wyniki przeprowadzonego badania wskazują, że agresja elektroniczna jest problemem powszechnym i dotyczy najczęściej osób młodych i płci żeńskiej, z kolei sprawcami aktów cyberprzemocy są często chłopcy w różnym wieku.
2. Respondenci korzystający stale z Internetu nie mają wiedzy, gdzie szukać pomocy w przypadku doświadczenia przejawów cyberprzemocy lub nie znają organizacji walczących z agresją elektroniczną, aczkolwiek jednostkowe przypadki podejmują próby samodzielnego radzenia sobie z problemem.
3. Brak jest powszechnych systemów rozpoznawania i reagowania na proceder agresji elektronicznej. Zatem konieczne jest przeprowadza-

¹² J. Barlińska, *Młodzież w sieci – podłoże zachowań agresywnych i antyspołecznych*, [w:] Ł. Wojtasik (red.), *Jak reagować na cyberprzemoc*. Fundacja Dzieci Niczyje, Warszawa, 2010.

¹³ A. Borkowska, D. Macander, *System reagowania w szkole na ujawnienie cyberprzemocy*. [w:] Ł. Wojtasik (red.), *Jak reagować na cyberprzemoc*, Fundacja Dzieci Niczyje, Warszawa 2010.

¹⁴ J. Podlewska, W. Sobierajska, *Prawna ochrona dzieci przed cyberprzemocą. Analiza przepisów prawnych. Doświadczenia Helpline.org.pl* – <http://www.sportosporto.pl> [dostęp: 15.01.13].

nie szeroko zakrojonych badań dotyczących występowania przemocy w sieci internetowej i edukacji na temat przeciwdziałania jej negatywnym skutkom.

Bibliografia

- Barlińska J., *Młodzież w sieci – podłoże zachowań agresywnych i antyspołecznych*, [w:] Wojtasik Ł. (red.), *Jak reagować na cyberprzemoc*. Fundacja Dzieci Niczyje, Warszawa 2010.
- Borkowska A., Macander D., *System reagowania w szkole na ujawnienie cyberprzemocy*. [w:] Wojtasik Ł. (red.), *Jak reagować na cyberprzemoc*. Fundacja Dzieci Niczyje, Warszawa 2010.
- Budnicka K., Jędrzejewska A., *Cyberprzemoc jako zagrożenie*, [w:] Czarnecki E., Kowalski S., Schulz A. (red.), *Internet – szanse i zagrożenia*. Materiały I Międzynarodowej Studenckiej Konferencji Naukowej, Płock 2011.
- Helpline.org.pl – www.helpline.org.pl [dostęp: 15.01.13].
- Kowalski M., Limber P., *Electronic Bullying Among Middle School Students*. *Journal of Adolescent Health* 2007, 41: 22-30.
- Podlewska J., Sobierajska W., *Prawna ochrona dzieci przed cyberprzemocą. Analiza przepisów prawnych. Doświadczenia Helpline.org.pl* – <http://www.sportosporto.pl> [dostęp: 15.01.13].
- Pyżalski J., *Polscy nauczyciele i uczniowie a agresja elektroniczna – zarys teoretyczny i najnowsze wyniki badań*, [w:] Jędrzejko M., Sarzała D. (red.), *Człowiek i uzależnienia*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2010. *Raport* – www.saferinternet.pl [dostęp: 20.04.12].
- Walrave M., Heirman W., *Cyberbullying: Predicting Victimization and Perpetration*, *Children & Society*, 2011, 25: 59-72.
- Wojtasik Ł., *Cyberprzemoc – charakterystyka zjawiska, skala problemu, działania profilaktyczne*, Materiał ze strony – www.dzieckowsieci.pl [dostęp: 20.04.12].
- Wojtasik Ł., *Przemoc rówieśnicza a media elektroniczne*, Materiał ze strony – www.dzieckowsieci.pl [dostęp: 20.04.12].
- Wrocławska Kampania Przeciwdziałania Cyberprzemocy – <http://www.kampaniaprzemoc.pl> [dostęp: 15.01.13].